

L'avaluació del caràcter del paisatge al Regne Unit

Carys Swanwick

L'antiga Countryside Agency (ara Natural England), que fins al 2006 era l'agència responsable d'assessorar el Govern en qüestions relatives al paisatge i en tot allò relacionat amb els factors socials i econòmics que incideixen en l'entorn rural anglès, va publicar l'any 2003 *The State of the Countryside 2020* (Countryside Agency, 2003), un informe que analitza la possible evolució d'aquest entorn des d'ara fins a l'any 2020. Aquest document posa de manifest el canvi inevitable que es produirà en els propers anys en els paisatges rurals anglesos, fruit de l'evolució dels diferents factors socials i econòmics, com ara la producció d'aliments, les necessitats d'habitatge, el transport i els imperatius energètics. Paral·lelament a la presentació de l'esmentat informe, l'agència va donar a conèixer una enquesta d'opinió pública amb un resultat inapel·lable: el 91% de la població anglesa volia que l'entorn rural es conservés exactament tal com és avui. Són dues perspectives del tot incompatibles que obligaran a prendre decisions complicades per tal de donar resposta als requeriments socials en relació amb el territori i amb la conservació del paisatge que tant valora la població. Pel que fa a Escòcia, malgrat que no es disposi dels mateixos estudis sobre el futur dels seus paisatges ni sobre les percepcions de la ciutadania, un treball publicat recentment sobre els canvis a l'entorn rural escocès posa de manifest les mateixes preocupacions.

En el decurs dels darrers cinc anys, el concepte del caràcter del paisatge i el procés d'avaluació d'aquest caràcter han passat a ocupar un lloc cabdal en l'ampli ventall d'activitats vinculades a la planificació i la gestió del paisatge i el medi ambient al Regne Unit. Aquest fet ha tingut un paper fonamental en el desenvolupament del Conveni europeu del paisatge i ara és encara més important, amb el conveni ratificat i en procés d'aplicació al Regne Unit. Aquest capítol presenta una aproximació a l'avaluació i a la cartografia del caràcter del paisatge a Anglaterra (i, breument, a Escòcia) i n'estudia les possibles aplicacions. En les pàgines que segueixen s'analitza l'evolució del concepte de caràcter del paisatge des dels seus orígens, començant per les primeres obres que van abordar l'avaluació del paisatge, i es fa un repàs dels mètodes d'avaluació del caràcter i l'aplicació que se n'ha fet.

Evolució de l'avaluació del caràcter del paisatge

El paisatge és reconegut actualment com un important concepte integrador (vegeu, per exemple, Benson i Roe, 2000). Malgrat que segurament la definició d'un concepte tan eteri i polèmic sempre serà font de debat, la majoria de gent l'entén com una manera d'expressar la relació entre les persones i els llocs. Nombrosos especialistes han recollit les diferents interpretacions d'aquesta relació en una extensa bibliografia acadèmica (compilada recentment a Muir, 1999, i Benson i Roe, 2000), tot i que potser els que millor han sabut copsar la importància social del paisatge són escriptors com ara Richard Mabey, autor de les línies que segueixen:

“Els paisatges són un testimoni físic de la nostra història i esforç, del nostre enginy i sentit de comunitat. Són també un testimoni de l'eterna lluita entre l'ambició privada i les necessitats socials. En aquest sentit, són una mena de llengua comuna concreta... Un nexa entre el que érem i el que som... Els paisatges no són estàtics. Són posseïts, modelats i canviats, de vegades per la mateixa vitalitat del món natural (aquesta pedra angular suposadament intemporal).” (Mabey, 1985)

Si es té en compte el reconeixement social que té el paisatge, no ha d'estranyar que la necessitat d'incorporar consideracions relacionades amb aquesta temàtica en la presa de decisions sobre l'entorn gaudeixi ja d'una llarga trajectòria. Amb tot, tampoc s'ha d'oblidar que aquesta preocupació ha anat prenent força amb l'augment de l'interès per la sostenibilitat. Durant molt temps, i especialment durant la dècada de 1970 (anys en què va tenir lloc la reorganització de l'Administració local a Anglaterra), la reflexió girava al voltant del concepte d'avaluació del paisatge (en anglès, *landscape evaluation*) entès com allò que fa que un paisatge sigui millor que un altre. De tota manera, en aquell moment no es va arribar a un consens sobre la manera d'abordar la qüestió del paisatge. La prioritització d'enfocaments suposadament objectius, científics i, sovint, quantitius utilitzats per a determinar el valor del paisatge (una tendència molt arrelada aleshores i exemplificada per l'estudi *Manchester Landscape Evaluation*

Study [Robinson, *et al.*, 1976]), va provocar un desencís general envers aquest tipus de projectes. La raó era senzilla: molta gent creia que no era adequat que una realitat tan complexa, tan culturalment imbricada i amb un gran component emocional, quedés reduïda a una sèrie de valors numèrics i fórmules estadístiques. El resultat va ser una mena de buit. Així, molts dels especialistes que intervenien en la planificació urbanística es van mostrar reticents a tractar aspectes visuals i perceptius del paisatge, i es van estimar més centrar-se en els aspectes relacionats amb l'ús i la gestió del sòl, més específics i sovint més senzills, com ara l'agricultura, la silvicultura, el lleure i la conservació de la natura.

Aquesta situació va començar a canviar quan l'antiga Countryside Commission es va implicar en l'estudi públic endegat per declarar zona de gran bellesa natural la regió de North Pennines. Aquest va ser el primer estudi que es va realitzar per recollir propostes amb vista a aquesta designació oficial, i en dur-lo a terme, es va evidenciar la inexistència d'una aproximació sistemàtica acceptada per a avaluar els diferents paisatges (Countryside Commission, 1985). Fruit d'aquella experiència, a mitjan dècada de 1980 va sorgir una nova aproximació de l'avaluació del paisatge que en anglès va passar a anomenar-se *landscape assessment*. Es tractava d'una eina completament diferent, que pretenia separar de forma clara la classificació i la descripció del caràcter del paisatge, és a dir, allò que fa que una zona sigui diferent d'una altra, del tipus d'anàlisi que es practicava aleshores, amb una obsessió pel valor relatiu. Un estudi dut a terme a la regió de les terres altes de Mid Wales (Land Use Consultants, 1986) va començar a explorar aquesta nova aproximació metodològica, i aquest va ser el referent que es va recollir més endavant per avaluar les terres baixes d'Anglaterra, en el marc del Warwickshire Landscapes Project (Countryside Commission, 1991). Aquest nou mètode es va acabar de perfilar del tot amb la revisió de la bibliografia existent sobre la pràctica i la recerca en el camp de l'avaluació del paisatge (Landscape Research Group, 1988).

L'avaluació del paisatge (en anglès, *landscape assessment*) va desenvolupar-se arran d'aquestes iniciatives a partir de finals de la dècada de 1980 i principis de la dècada de 1990, a mesura que els tècnics i els responsables polítics adquirien experiència pràctica. Les primeres pautes sobre l'aproximació i els mètodes concrets a seguir van aparèixer en un document intern

Imatge 1. Les muntanyes Cambrianes a la zona de Mid Wales van ser l'àmbit on es va començar a utilitzar la nova metodologia d'avaluació del paisatge.

de la Countryside Commission (Countryside Commission, 1987) i, més endavant, es va publicar una anàlisi més detallada dels principis i la pràctica en el context escocès (Countryside Commission for Scotland, 1991). Val a dir que aquests documents van ser cabdals per a transmetre als professionals el potencial d'aquesta nova eina. Posteriorment, la publicació de la primera guia de la Countryside Commission adreçada als tècnics dels sectors públic i privat (Countryside Commission, 1993a) va servir per a reforçar el missatge de la importància del paisatge i va ser clau per a estimular l'ús de la nova aproximació de l'avaluació del paisatge en una gran quantitat d'aplicacions diferents. S'observa, doncs, que les administracions locals van adoptar una actitud cada vegada més activa, tal com ho demostra un estudi de l'any 1997 (Diacono, 1997), que assegura que un 83% dels comtats anglesos van encarregar avaluacions del seu paisatge i que la meitat es van dur a terme des que va veure la llum l'esmentada publicació de l'any 1993. Altres estudis endegats posteriorment per la Countryside

Agency, i encara no publicats, parlen d'una proporció encara més alta, tot i que també remarquen que la qualitat de les avaluacions és variable.

La taula 1 resumeix les principals diferències entre les diverses aproximacions de l'avaluació del paisatge dels darrers trenta anys.

Avaluació del paisatge (<i>landscape evaluation</i>)	Avaluació del paisatge (<i>landscape assessment</i>)	Avaluació del caràcter del paisatge (<i>landscape character assessment</i>)
<ul style="list-style-type: none"> • Centrat en el valor del paisatge • Procés suposadament objectiu • Comparació del valor d'un paisatge amb el d'un altre • Mesurament quantitatiu dels elements del paisatge 	<ul style="list-style-type: none"> • Reconeixement del paper de la subjectivitat i l'objectivitat • Diferenciació dels conceptes d'inventari, classificació i avaluació del paisatge • Porta oberta a la incorporació de la percepció dels ciutadans sobre el paisatge 	<ul style="list-style-type: none"> • Centrada en el caràcter del paisatge • Separació del procés de caracterització del procés de valoracions • Major potencial d'aplicació a escales diferents • Vinculada a la caracterització històrica del paisatge • Impuls de la participació dels agents implicats
<p>Inici de la dècada de 1970 ⇒</p>	<p>Mitjan dècada de 1980 ⇒</p>	<p>Mitjan dècada de 1990 ⇒</p>

Taula 1. Evolució de l'avaluació del caràcter del paisatge.

L'aparició de l'avaluació del caràcter del paisatge

Des de l'any 1993, el caràcter del paisatge ha anat guanyant pes dins l'avaluació paisatgística. Per reflectir-ho, el terme amb què actualment se sol fer referència a aquesta eina és “avaluació del caràcter del paisatge” (*landscape character assessment*). No obstant això, el concepte del caràcter ja era present en bona part dels estudis elaborats abans d'aquesta data, però la seva presència era més implícita que explícita. La primera vegada que va aparèixer formalment dins l'avaluació del paisatge va ser en l'esmentat projecte de la Countryside Commission que pretenia caracteritzar els paisatges de les terres baixes de Warwickshire (Countryside Commission, 1991).

Avui dia el caràcter del paisatge es defineix com el conjunt d'elements distintius i clarament recognoscibles habitualment presents en un determinat tipus de paisatge. És el resultat d'una combinació específica d'accidents geogràfics, trets geològics, tipologia del sòl, vegetació, usos del sòl, patrons agrícoles i assentaments humans. Així, el caràcter del paisatge és el conjunt d'elements que contribueixen al fet que un paisatge sigui diferent d'un altre, no pas millor o pitjor, i atorga identitat pròpia a una zona determinada. En aquest sentit, cada lloc té el seu propi caràcter i, per tant, tots els paisatges són diferents. La qüestió que els caràcters es valorin pels seus trets distintius o per altres raons forma part d'un altre debat.

Per identificar i descriure el caràcter d'un paisatge no n'hi ha prou de reconèixer aquells elements individuals que el conformen; cal estudiar també la manera com interactuen en la creació de patrons característics. Per aquest motiu, cal analitzar el caràcter del paisatge d'una manera estructurada i sistemàtica. Les aproximacions actuals a l'avaluació del caràcter del paisatge proposen fer-ho servint-se d'un marc comú de referència i emprant un conjunt de mètodes i tècniques que poden utilitzar-se de forma diferent en funció de les circumstàncies de cada cas.

Metodologia de l'avaluació del caràcter del paisatge

L'avaluació del caràcter del paisatge inclou una clara separació entre el procés de caracterització, amb un to poc valoratiu que comprèn la identificació de zones amb un caràcter propi, així com la seva classificació i cartografia, i una segona fase de valoracions, basada en els resultats de la caracterització, que té l'objectiu de facilitar la presa de decisions d'algunes aplicacions específiques de l'avaluació.

La caracterització té com a objectiu identificar una d'aquestes dues realitats, o bé totes dues: tipologies de caràcter del paisatge (*landscape character types*) i àrees amb caràcter paisatgístic (*landscape character areas*). Les primeres són tipus distintius de paisatges dotats d'un caràcter relativament homogeni. Són genèriques, ja que són presents a diferents regions del país, però sempre comparteixen unes combinacions similars de geologia, topografia, xarxa fluvial, vegetació i usos del sòl tradicionals i patrons

d'assentament. D'altra banda, les àrees amb caràcter paisatgístic són àrees geogràfiques diferenciades que tenen un tipus de paisatge específic i són úniques. Cada àrea té un caràcter i una identitat local pròpies, encara que pugui compartir característiques genèriques amb altres àrees on hi hagi el mateix tipus de paisatge.

La caracterització consta de quatre passos. El primer és la definició de l'abast de l'avaluació. L'avaluació del caràcter del paisatge ha d'iniciar-se amb un objectiu clarament definit, ja que aquest condicionarà l'escala i el nivell de detall, però també els recursos necessaris, els agents que hi han de participar i el tipus de valoracions necessàries per a adoptar decisions. En el procés de definició de l'abast de l'avaluació és necessari el reconeixement in situ del paisatge que permeti a les persones que encarreguen l'avaluació o als professionals que la duen a terme conèixer les característiques del paisatge. Un cop definit l'abast de l'avaluació, cal treballar al despatx o laboratori per compilar i analitzar la informació disponible. En aquest segon pas, que pot incloure aportacions dels agents implicats, s'analitzen els informes previs rellevants, les dades existents i la informació cartogràfica per tal de determinar factors naturals i factors socioculturals. Els resultats obtinguts es combinen a través de superposicions cartogràfiques que ajuden a identificar les àrees amb un caràcter comú (que constituïran un primer esborrany de les àrees amb caràcter paisatgístic i de les tipologies de caràcter del paisatge). El treball de camp, que segueix el treball de despatx, permet recollir informació sobre el terreny de manera rigorosa a fi de comprovar i refinar o modificar les àrees amb caràcter paisatgístic i les tipologies de caràcter del paisatge establertes en l'esborrany anterior, identificar qualitats estètiques o perceptives que difícilment es poden intuir amb l'estudi preliminar i deixar constància de l'estat actual dels elements paisatgístics i del seu grau de sensibilitat al canvi. El quart pas, en el qual també es preveuen aportacions de les parts interessades, és la classificació i la descripció dels resultats obtinguts fins ara, classificant el paisatge en àrees amb caràcter paisatgístic i en tipologies de caràcter del paisatge i delimitant-ne l'àmbit a partir de la informació recopilada, la qual cosa desemboca finalment en l'elaboració de les descripcions precises del seu caràcter.

Un cop finalitzada la caracterització, es procedeix a la fase de valoracions, oberta un cop més a les possibles aportacions dels agents implicats.

Primerament cal determinar l'enfocament que permetrà assolir els objectius de l'avaluació. Cal pensar en l'enfocament general, els criteris que es faran servir i la informació necessària per a avaluar les valoracions que sorgeixin. També s'ha de tenir present el paper que han d'assumir les parts interessades (els agents del paisatge) en aquestes decisions. Tot sovint, a l'hora de valorar el paisatge caldrà documentar-se sobre la manera com ha estat percebut aquell paisatge, per exemple, des dels camps de la pintura i la literatura. En altres ocasions, caldrà més treball de camp, especialment quan, una vegada acabada la caracterització, es faci evident la necessitat d'aplicacions complementàries de l'avaluació. La informació obtinguda en el treball de camp s'haurà d'emprar també per a analitzar qüestions com ara l'estat dels elements i les seves característiques o la sensibilitat del paisatge a les transformacions. L'últim pas en el procés d'avaluació del caràcter del paisatge és el de les valoracions, la naturalesa de les quals, així com el tipus de resultats obtinguts, pot variar en funció de quin sigui l'objectiu de l'avaluació (per exemple, propostes de millora del paisatge, informació per a polítiques de planificació, propostes d'emplaçament de nous projectes, etc.).

Cartografia del caràcter del paisatge a diferents escales

L'avaluació del caràcter del paisatge pot realitzar-se a diferents escales, des de l'àmbit nacional o europeu fins al municipal. Al mateix temps, les avaluacions fetes a diferents escales poden encaixar, ja sigui en forma de sèries successives o a través d'una jerarquització d'àrees amb caràcter paisatgístic i/o de tipologies de caràcter del paisatge, per tal que l'avaluació de cada àmbit afegixi més precisió a l'escala superior. Els tres grans àmbits en què se sol aplicar l'avaluació del caràcter del paisatge són: el nacional o regional, el de comtat o districte i el local.

En l'àmbit nacional o regional l'avaluació és a gran escala (normalment a 1:250.000) i pot comprendre tot un país o una gran regió. En aquest àmbit, s'identifiquen patrons generals de variació en el caràcter del paisatge arran de la geologia i els accidents geogràfics, però també per la influència de comunitats vegetals i d'aspectes clau de la història dels assentaments

i dels patrons agrícoles. A escala intermèdia (comtat o districte) és possible estudiar les variacions del caràcter del paisatge de forma més detallada emprant generalment una escala d'1:50.000 o 1:25.000. Finalment, l'escala local serveix per avaluar zones més petites com ara un municipi, una finca o una explotació agrícola de titularitat individual, o bé l'àmbit d'una proposta d'intervenció. Aquestes actuacions normalment tenen lloc a una escala d'1:10.000 o menys i aporten més detall a les avaluacions d'escalas més grans. En general, se sol fer referència a les dues primeres categories presentades com a "avaluació a escala del paisatge", d'acord amb la terminologia de la planificació ecològica del paisatge, mentre que en el cas de la tercera categoria es parla d'"avaluació del lloc".

Aproximacions nacionals a la cartografia del caràcter del paisatge

A començament de la dècada de 1990, com a resultat d'una reflexió estratègica, la Countryside Commission va considerar que havia de mirar més enllà dels paisatges protegits. Aquesta decisió va ser un reflex de la tendència general a passar del tractament exclusiu per als paisatges especials a una preocupació més àmplia pel conjunt de l'entorn rural. El nou enfocament va posar de manifest la inexistència d'una anàlisi exhaustiva i coherent del paisatge anglès (Countryside Commission, 1996), la qual cosa va empènyer la institució a emprendre actuacions innovadores en el marc del programa Countryside Character Initiative. Aquest programa de caracterització de l'entorn rural partia directament dels progressos en l'avaluació del paisatge apuntats més amunt i tenia dos grans objectius. D'una banda, identificar, descriure i analitzar el caràcter del paisatge anglès i, de l'altra, esbrinar les oportunitats específiques de conservació o millora d'aquest caràcter.

Els motius exactes de la substitució del terme "caràcter del paisatge" (*landscape character*), com s'havia anomenat fins aleshores, pel de "caràcter de l'entorn rural" (*countryside character*) no són gaire clars, però sens dubte inclouen el convenciment que "entorn rural" és un concepte més integral que "paisatge", factor especialment important en un moment en què els documents de la Countryside Commission i de l'English Nature

estaven en procés de revisió. D'altra banda, aquest canvi també podia reflectir les reticències existents a utilitzar el terme "paisatge" sense restriccions a causa del debat sobre les seves implicacions culturals i pel fet que, per a molta gent, el paisatge està més vinculat a consideracions estètiques que no pas funcionals. Sigui com sigui, l'actual programa Countryside Character Initiative és el marc de referència de totes les actuacions que es duen a terme a Anglaterra en relació amb el caràcter del paisatge, entre les quals s'inclou també l'avaluació del caràcter del paisatge.

El concepte de caràcter de l'entorn rural va quedar plasmat en el mapa dels caràcters d'Anglaterra, realitzat per la Countryside Agency i l'English Nature amb el suport de l'English Heritage (Countryside Commission, 1996). A vegades conegut com a *joint map*, aquest mapa és el resultat de la combinació de les zones naturals delimitades per l'English Nature, d'una banda, i de les àrees de caràcter de l'entorn rural (*joint character areas*) definides per la Countryside Commission, de l'altra (vegeu la figura 1). El mapa va acompanyat de vuit volums (Countryside Commission, 1998-2000) amb les descripcions de les 159 àrees amb caràcter, la descripció dels factors que determinen aquests caràcters i les dinàmiques existents que poden comportar-ne la transformació.

El mapa nacional de caràcters del paisatge i les descripcions adjuntes conformen el nivell superior de la jerarquia d'escales amb què s'avalua el caràcter del paisatge a Anglaterra, d'acord amb la tendència actual en aquest camp. En aquest nivell només es reflecteixen les diferents àrees amb caràcter paisatgístic, sense definir-ne la tipologia. No obstant això, aquest marc més genèric s'ha potenciat a posteriori amb el desenvolupament d'una tipologia del paisatge nacional, establerta des de la Countryside Agency en col·laboració amb l'English Nature i l'English Heritage, i amb el suport del Departament de Medi Ambient, Transport i Regions (Countryside Agency, 2001). Així, partint de l'enfocament original del projecte cartogràfic nacional, s'acaba atorgant més pes a les valoracions professionals que a les classificacions informàtiques.

El mapa amb les zones de caràcter de l'entorn rural és un marc de referència prou ampli per a acollir avaluacions més detallades, realitzades a escales inferiors de la jerarquia d'avaluació del caràcter del paisatge. En aquest sentit, nombrosos comtats anglesos i diversos consells de districte i

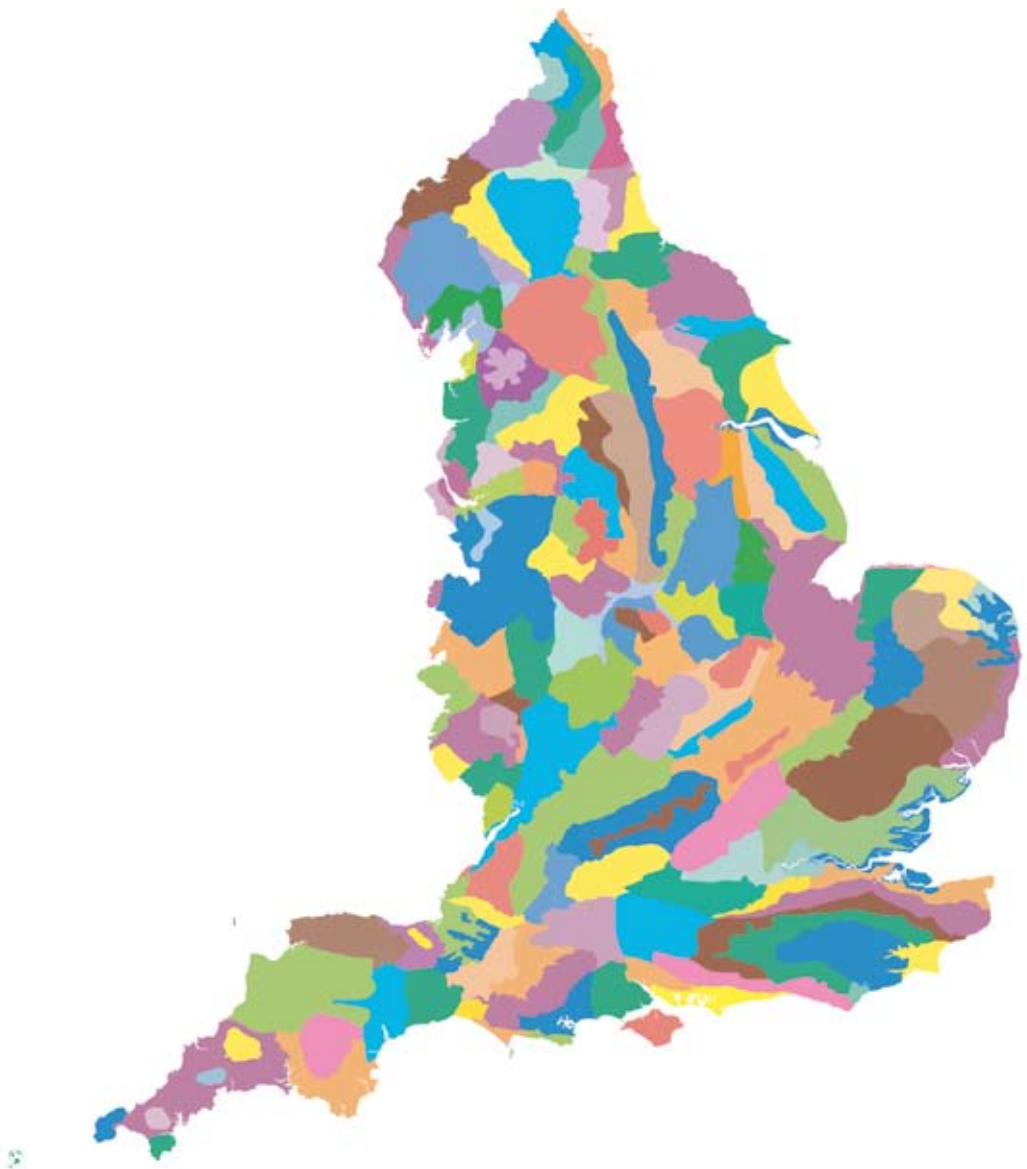

Figura 1. Aquest mapa representa les zones en què s'ha dividit Anglaterra segons el caràcter del paisatge. Les zones han estat definides per la Countryside Agency i l'English Nature.

autoritats unitàries¹ han dut a terme avaluacions on aborden més a fons els canvis del caràcter paisatgístic de les seves zones, a una escala d'1:50.000 o 1:25.000, mentre que la Countryside Agency ha publicat avaluacions de la totalitat de les zones de gran bellesa natural d'Anglaterra. Entre totes aquestes avaluacions existents s'observen diferències substancials pel que fa a l'enfocament adoptat, en part perquè han estat elaborades durant les diferents fases de l'evolució dels mètodes d'avaluació del paisatge, i en part perquè han estat signades per diversos consultors que han tingut encàrrecs molt heterogenis. Així, varien sobretot a l'hora de centrar-se en la identificació de les tipologies de caràcter, en la concreció de les àrees o en tots dos aspectes. A més, una part d'aquestes avaluacions és anterior a la publicació del mapa de caràcters d'Anglaterra i, per tant, no empra el marc nacional. Tanmateix, cada vegada són més els especialistes que fan servir el conjunt nacional d'àrees de caràcter de l'entorn rural definit per la Countryside Commission com a base de referència per a la realització d'una avaluació més detallada.

A Escòcia, en canvi, el plantejament ha estat ben diferent i, per això, val la pena comparar-lo amb el cas anglès. En el decurs dels últims cinc anys, l'Scottish Natural Heritage ha dut a terme un programa nacional exhaustiu d'avaluació del caràcter del paisatge. En aquest període s'han elaborat 29 estudis regionals independents en els quals han col·laborat les administracions locals i altres organitzacions (Hughes i Buchan, 1999). Si s'analitzen en conjunt les diferents avaluacions publicades per l'Scottish Natural Heritage, queda certificada la riquesa del paisatge escocès. Els estudis publicats documenten tots els departaments d'Escòcia i inclouen avaluacions més detallades d'algunes zones, com ara l'entorn rural de determinades ciutats i zones especials com ara el llac Lomond. Les avaluacions individuals classifiquen el paisatge, el cartografien i n'inclouen una descripció, normalment a escala 1:50.000, però en algunes àrees a 1:25.000. Les diferents tipologies de caràcter del paisatge obtingudes s'han agrupat partint de les característiques clau compartides amb l'objectiu de crear una jerarquia que defineixi les tipologies paisatgístiques en tres àmbits, nacional,

¹ Nota dels editors: Les autoritats unitàries són entitats administratives que, al Regne Unit, acumulen els poders de l'autoritat local i regional (<http://iate.europa.eu>).

regional i local, cosa que permet estudiar el caràcter del paisatge a diferents escales.

Tot i que Escòcia no disposa d'un equivalent exacte del mapa de caràcters d'Anglaterra, en les qüestions estratègiques relacionades amb l'ús del sòl i la urbanització, els departaments governamentals, les agències i les organitzacions d'abast nacional poden utilitzar la informació agregada corresponent al nivell més alt del programa nacional d'avaluacions, juntament amb el marc de les zones d'interès natural (Natural Heritage Zones) (Croft, 2004).

Així doncs, Anglaterra i Escòcia han adoptat un enfocament molt similar pel que fa a l'avaluació del caràcter del paisatge i, en tots dos casos, ara ja es disposa d'una base d'informació molt més completa sobre el caràcter del paisatge i sobre els factors que hi incideixen, tant a escala nacional com local. Tota aquesta informació té un paper vital a l'hora de garantir que les decisions que tenen incidència en l'ús del sòl, la gestió i la planificació estiguin ben fonamentades. Ambdós territoris han confiat bona part de la feina d'avaluació del caràcter del paisatge a consultors privats, tot i que en alguns casos concrets se n'han encarregat les administracions locals. En aquest sentit, el plantejament difereix força del de Noruega, per exemple, on una institució estatal s'ha ocupat de cartografiar el caràcter del paisatge de tot el país.

Tenint en compte aquestes similituds en l'enfocament, les diverses agències angleses i escoceses van decidir col·laborar en l'elaboració d'una nova guia d'avaluació del caràcter del paisatge, adreçada a tots aquells que tenen intenció de dur a la pràctica aquest enfocament (Swanwick i Land Use Consultants, 2002). La guia actualitza a fons tant els principis com la pràctica de l'avaluació del caràcter del paisatge, alhora que recull l'àmplia experiència acumulada pels especialistes. Concretament, subratlla la importància del caràcter com la peça clau de l'enfocament, aclareix el paper de la caracterització i de les valoracions en el procés de presa de decisions i defineix la perspectiva jeràrquica.

Ús del caràcter per a definir estratègies relacionades amb el paisatge

La virtut principal de l'avaluació del caràcter del paisatge rau en la capacitat que té per ajudar a gestionar els canvis del nostre entorn. Els paisatges futurs seran el resultat de tota mena de transformacions, però si s'utilitza aquesta eina d'una manera correcta i es combina amb altres eines de política ambiental, es poden assentar les bases perquè aquests canvis tinguin un impacte positiu en lloc de provocar pèrdues, danys irreparables o una degradació del paisatge. Per aquest motiu, la major part d'avaluacions van més enllà de la fase de caracterització per concentrar-se en la fase de valoracions, que ha de servir per prendre certes decisions. En la fase de valoracions, la conservació del caràcter no és l'únic criteri que s'estudia, malgrat que figuri dins dels aspectes presos en consideració. L'objectiu primordial és garantir que els canvis en l'ús del sòl o les propostes d'urbanització que es plantegin, es dissenyin i s'executin, encaixin amb l'entorn i, sempre que es pugui, contribueixin a millorar el paisatge, creant si cal un caràcter totalment nou.

Les valoracions que es basen en el caràcter del paisatge han de tenir en compte diversos factors; un dels més importants és el de decidir qui hi participarà. Per qüestions pràctiques, les avaluacions normalment es deixen a les mans dels experts. Cal destacar, però, que és molt important trobar fórmules per a implicar diversos agents del territori en aquesta part del procés si es vol que les valoracions tinguin un suport ampli. Així, és necessari que un ventall d'agents socials (responsables de la gestió del sòl, membres de les comunitats locals i altres usuaris de l'entorn) diguin la seva sobre el futur del paisatge.

La perspectiva històrica també pot servir per a ajudar a entendre com ha anat evolucionant un paisatge concret fins a arribar al caràcter que presenta en aquell moment, i també el paper de les forces naturals i de la intervenció humana en l'evolució del paisatge. Amb aquesta informació, es poden situar les decisions sobre les transformacions en un context històric i plantejar propostes (com ara la recuperació d'un caràcter històric anterior) més ben fonamentades i basades en una argumentació històrica sòlida.

A l'hora de realitzar la fase de valoracions paisatgístiques s'aplica un enfocament relacionat directament amb el caràcter del paisatge, però tam-

bé es tenen en compte altres consideracions com ara la qualitat, el valor del paisatge i el grau de sensibilitat a les transformacions. Per això, cal entendre bé les diferències i les relacions entre aquests termes si es pretén assolir una certa coherència entre els enfocaments:

- El caràcter del paisatge genera la identitat pròpia de cada zona, i l'avaluació normalment condueix a la identificació de les característiques del paisatge que són clau per al caràcter (característiques clau). Pot elaborar-se una guia per indicar les actuacions que cal dur a terme a fi de garantir la conservació d'aquestes característiques distintives o, si cal, millorar-les.
- La qualitat del paisatge està relacionada amb el caràcter del paisatge dins d'una tipologia concreta; és a dir, no implica comparacions entre diferents tipologies de caràcter. En primer lloc, reflecteix l'estat de conservació o la situació dels diferents aspectes concrets que integren el paisatge, i, en segon lloc, avalua la integritat del paisatge i la presència del caràcter distintiu de cada zona concreta. L'anàlisi de la qualitat sol desembocar en una estratègia del paisatge pensada per orientar la reflexió sobre la conveniència de conservar el caràcter, de millorar-lo, de recuperar un caràcter anterior, de crear-ne un de nou o de combinar diverses opcions.
- El valor del paisatge fa referència al valor relatiu que s'atribueix a diferents paisatges a través de la pràctica política. Acostuma a ser la base del reconeixement dels paisatges d'alt valor, ja sigui a través de la designació de determinades figures de protecció o d'altres mitjans.
- La sensibilitat del paisatge és un concepte que es refereix a la sensibilitat al canvi de cada paisatge i està vinculat als estudis de capacitat, que valoren el grau de transformació que pot assumir una determinada àrea de caràcter paisatgístic o una tipologia de caràcter del paisatge sense registrar efectes adversos en el seu caràcter. Els resultats no són absoluts; la sensibilitat i, per tant, la capacitat, acostumen a variar en funció del tipus de transformació que s'estudia.

A la pràctica, les consideracions relacionades amb el caràcter, la qualitat, el valor i la sensibilitat, així com els diferents enfocaments de les estratègies, les pautes, els reconeixements de valor i els estudis de capacitat, solen combinar-se de diverses maneres en funció dels paràmetres de cada avaluació. A més, l'avaluació del caràcter del paisatge cada cop guanya més presència en altres aproximacions relacionades amb la presa de decisions ambientals, com ara les avaluacions del capital natural i altres projectes d'identificació dels indicadors i de seguiment dels canvis (Swanwick, 2004b).

Aplicacions pràctiques de l'avaluació del caràcter del paisatge

En l'actualitat ja és visible l'ús de l'avaluació del caràcter del paisatge en un gran ventall d'aplicacions arreu de les illes Britàniques, i és molt possible que en el futur la seva presència encara sigui més important. Com a eina metodològica, no està pensada per resistir tots els canvis que poden afectar el paisatge, sinó que més aviat esdevé una eina de suport per a prendre decisions, un instrument dissenyat per entendre el paisatge actual, la manera com ha arribat a ser així i els canvis que poden produir-s'hi. La seva funció, per tant, és vetllar perquè les transformacions no perjudiquin els trets característics o allò que es valora especialment d'un paisatge. A continuació, es resumeixen les principals aplicacions de l'avaluació del caràcter del paisatge.

Planificació

L'avaluació del caràcter del paisatge ha tingut un impacte important en àmbits com ara la redacció de polítiques de planificació estratègiques (plans regionals i directors) i locals. També ha estat útil en projectes de control de desenvolupament, de selecció de sòl destinat a la urbanització, de definició d'estratègies per a determinats tipus d'usos com ara l'energia eòlica, i en l'aportació de dades per a l'avaluació de l'impacte ambiental, tant de tipus estratègic (en el desenvolupament de plans i programes) com en projectes concrets.

Imatge 2. La comprensió del caràcter del paisatge pot ser útil per a prendre decisions sobre el disseny i la ubicació de nous elements en el paisatge.

Tant a Anglaterra com a Escòcia, l'avaluació del caràcter del paisatge s'utilitza habitualment a l'hora de prendre decisions sobre l'ordenació i la gestió del sòl per a diferents tipus d'intervencions. En aquest sentit, es fa servir, sobretot, per a complementar estudis de sensibilitat o capacitat que analitzen el potencial del paisatge a l'hora d'establir-hi nous habitatges, parcs edílics i altres tipus d'infraestructures per a generar energies renovables, nous boscos o instal·lacions importants a escala local, com ara projectes d'aqüicultura a Escòcia. Aquest tipus de projectes impliquen necessàriament l'anàlisi de la sensibilitat de les diferents àrees amb caràcter paisatgístic i/o de les tipologies de caràcter del paisatge, i de la seva capacitat d'assumir determinades transformacions i acollir actuacions d'un tipus concret. Si s'aplica d'una manera efectiva, l'avaluació del caràcter del paisatge pot assumir, en aquestes circumstàncies, un paper molt destacat en la cerca de solucions que obrin la porta a actuacions necessàries, contribuint alhora a conservar el caràcter divers i les qualitats més valorades

de l'entorn rural. La presa de decisions basades en la sensibilitat i la capacitat forma part d'un camp de treball complicat i ple de reptes, però també d'una gran projecció, ja que cada dia es duen a terme més estudis d'aquest tipus (Swanwick, 2004a).

La comprensió del caràcter del paisatge pot ser especialment útil a l'hora de prendre decisions sobre el disseny i la ubicació de nous elements en el paisatge i, sobretot, en relació amb el disseny de noves construccions. En aquest sentit, s'observa que cada vegada és més freqüent l'ús d'assessorament en matèria d'ordenació per a garantir que els canvis respectin el caràcter del paisatge i el millorin, sempre que sigui possible. A Anglaterra, la Countryside Agency ha desenvolupat tècniques complementàries, més enllà de l'avaluació del caràcter del paisatge, per a avaluar el caràcter dels entorns construïts i la relació que mantenen amb el paisatge a través del Design in the Countryside Programme. Aquest programa inclou: els resums d'ordenació de l'entorn rural (*countryside design summaries*), dissenyats per oferir una panoràmica del patró de construcció d'una zona i de la relació que estableix amb el paisatge del seu entorn, i els informes d'ordenació dels assentaments rurals (*village design statements*), que tenen com a objectiu gestionar les transformacions i demostrar que un disseny nou i localment distintiu pot augmentar la qualitat visual dels assentaments rurals (Countryside Commission, 1993b i 1996; Atkins, 1998). Recentment s'ha constatat que és força habitual la preparació en paral·lel, o bé amb una connexió molt estreta, de les avaluacions del caràcter del paisatge i dels resums d'ordenació de l'entorn rural, on aquest darrer document es concentra bàsicament en la interrelació entre les construccions i els assentaments amb el paisatge.

Protecció, gestió i millora del paisatge

En els últims anys l'avaluació del caràcter del paisatge s'ha aplicat de forma generalitzada a la gestió i protecció del paisatge. Tradicionalment s'ha prioritzat el reconeixement d'àrees amb un paisatge d'un valor especial, a través de la seva identificació territorial, la cartografia de la delimitació, la preparació de justificacions que avalin el tractament especial i la col·laboració amb plans de gestió i altres iniciatives d'aquesta mena. Més enllà d'aquest enfocament, guanya cada vegada més pes la definició d'estratè-

gies i guies que ajudin a conservar i a millorar la diversitat del caràcter de tots els paisatges. Aquesta nova tendència ha motivat la inclusió de les avaluacions del caràcter del paisatge per incidir en decisions sobre l'ús del sòl en els àmbits següents: assessorar sobre l'augment de zones boscoses; abordar els objectius dels programes agroambientals, i intervenir en estratègies de regeneració com ara la dels 12 Community Forest d'Anglaterra i iniciatives similars, i, també, en estratègies de millora i recuperació del sòl. Al mateix temps, a través d'aquesta nova metodologia s'observen participacions en iniciatives ambientals a més gran escala, com ara l'Agenda Local 21, els plans d'acció a favor de la biodiversitat i els informes sobre l'estat de l'entorn rural.

L'atenció prioritària que rep l'avaluació del caràcter actual del paisatge no suposa cap barrera per a la creació de nous paisatges. En aquells casos en què l'avaluació indica la idoneïtat d'aplicar una estratègia de millora en alguna determinada àrea amb caràcter paisatgístic i/o una tipologia de caràcter del paisatge, s'obre la porta a realitzar canvis profunds, sovint mitjançant la creació d'un paisatge nou que encaixi en una funció també nova. En molts aspectes, els paisatges amb característiques o elements degradats són els més susceptibles a canvis positius destinats a millorar l'entorn local i la qualitat de vida de la gent. Iniciatives com ara el National Forest i el Community Forests d'Anglaterra o els programes de creació de nous aiguamolls i torberes són exemples molt il·lustratius del tipus d'intervencions a gran escala que les avaluacions del caràcter del paisatge poden propiciar.

Present i futur de l'avaluació del caràcter del paisatge

Avui, l'avaluació del caràcter del paisatge està consolidada com una eina pràctica fonamental per a l'ordenació i la gestió de l'entorn rural així com en altres actius ambientals a qualsevol escala. Però no només això: cada vegada són més els que s'interessen per aplicar-la i desenvolupar-la, tal com ho demostra la Countryside Character Network, una xarxa creada per la Countryside Agency amb l'objectiu d'estrènyer els vincles entre els agents interessats en la matèria que té ja més de 600 membres.

Amb vista al futur caldrà abordar diverses qüestions incipients, una de les quals és l'ampliació de l'abast d'aquest tipus d'avaluació amb la incorporació de tècniques que impliquin els agents i amb la necessitat de tenir en compte la dimensió històrica del caràcter del paisatge. Aquest major abast incrementarà la complexitat i els costos de les avaluacions, la qual cosa pot dissuadir les administracions locals a l'hora de donar-los prioritat. Un altre fet evident és que no es disposa de proves concloents sobre els avantatges d'aquesta tècnica. Malgrat que gaudeixi d'un ús força generalitzat, ningú encara s'ha dedicat a estudiar a fons quin ha estat el valor que ha aportat en termes de qualitat de les decisions adoptades sobre el paisatge, dels canvis ni del caràcter de les noves actuacions.

El valor de les avaluacions del caràcter com a factor que incideix en les decisions de zones molt controvertides, com ara els límits de pobles i ciutats, mereix una atenció especial, ja que és en aquest punt que sorgeixen els problemes més complicats quan es pretén trobar sol per construir-hi mantenint la qualitat ambiental. Així doncs, per seguir avançant sobre aquesta base ja sòlida, cal també un suport fort i ben fonamentat per aplicar de manera més conscient l'avaluació del caràcter del paisatge en el camp de la presa de decisions. I, per fer-ho, són necessàries la conscienciació i la complicitat dels responsables polítics i dels gestors, tant del sector públic com del privat, a fi de complementar l'entusiasme dels professionals.

Referències bibliogràfiques

ATKINS, W.S. (1998). *Design in the Countryside: Monitoring Countryside Design Summaries and Village Design Statements* [treball inèdit]. Countryside Commission.

BENSON, J.F.; ROE, M.H. (eds.) (2000). *Landscape and Sustainability*. Londres: Spon Books.

BISHOP, Kevin; PHILLIPS, Adrian (eds.) (2004). *Countryside Planning – New Approaches to Management and Conservation*. Londres: Earthscan.

BROOKE, D. (1994). "A Countryside Character Programme: a mapping landscapes", *Landscape Research*, vol. 19, núm. 3, p. 128-132.

COUNTRYSIDE AGENCY (2001). "Development of a National Landscape Typology for England", *Countryside Character Newsletter*, núm. 6.

--- (2003). *The State of the Countryside 2020*. Cheltenham: Countryside Agency.

COUNTRYSIDE COMMISSION (1985). *Public Inquiry on the proposed North Pennines Area of Outstanding Natural Beauty* [inèdit].

- (1987). *Landscape Assessment - a Countryside Commission Approach*. Cheltenham: Countryside Commission.
- (1991). *Assessment and Conservation of Landscape Character. The Warwickshire Landscapes Project Approach*. Cheltenham: Countryside Commission.
- (1993a). *Landscape Assessment Guidance*. Cheltenham: Countryside Commission.
- (1993b). *Design in the Countryside*. Cheltenham: Countryside Commission.
- (1996a). *The Countryside Character Programme. Briefing Pack*. Cheltenham: Countryside Commission.
- (1996b). *Village Design: Making Local Character Count in New Development. Parts 1 and 2*. Cheltenham: Countryside Commission.
- COUNTRYSIDE COMMISSION; ENGLISH NATURE (1996). *The Character of England - Landscape, Wildlife and Natural Features* (Map/Leaflet). Cheltenham: Countryside Commission. (11 les sèries corresponents dels volums de Countryside Commission Regional Countryside Character publicats entre 1998 i 2000).
- COUNTRYSIDE COMMISSION FOR SCOTLAND (1992). *Landscape Assessment: Principles and Practice*. Perth: Countryside Commission for Scotland.
- CROFT, R. (2004). "Connecting the Pieces: Scotland's integrated approach to the natural heritage", dins Kevin Bishop; Adrian Phillips (ed.). *Countryside Planning: new approaches to management and conservation*. Londres: Earthscan Books.
- DIACONO, M. (1997). *Landscape Character Assessment - Present Practice and the Future* [Inèdit]. Oxford Brookes University.
- FAIRCLOUGH, Graham (1999). *Historic Landscape Characterisation - "The State of the Art"*. Londres: English Heritage.
- FAIRCLOUGH, Graham; MACINNES, L. (2003). *Understanding Historic Landscape Character*. Cheltenham: Countryside Agency; Scottish Natural Heritage.
- HUGHES, R.; BUCHAN, N. (1999). "The Landscape Character Assessment of Scotland", dins M.B. Usher (ed.). *Landscape Character: Perspectives on Management and Change*. Edimburg: The Stationery Office.
- LAND USE CONSULTANTS (1986). *Mid Wales Uplands: Landscape Assessment* [treball inèdit]. Countryside Commission.
- LANDSCAPE RESEARCH GROUP (1988). *A Review of Recent Practice and Research in Landscape Assessment*. Cheltenham: Countryside Commission.
- MABEY, R. (1985). *In a Green Shade*. Londres: Unwin Paperbacks.
- MACINNES, L. (2004). "Historic Landscape Characterisation", dins Kevin Bishop; Adrian Phillips (eds.). *Countryside Planning: new approaches to management and conservation*. Londres: Earthscan Books.
- MUIR, R. (1999). *Approaches to Landscape*. Londres: MacMillan Press Ltd.
- NEW MAP CONSORTIUM (1993). *New Map of England Pilot Project. Technical Report 1 : Regional Landscape Classification*. Londres: Land Use Consultants.
- ROBINSON, D.G.; LAURIE, I.C.; WAGER, J.F.; TRAILL, A.L. (1976). *Landscape Evaluation*. University of Manchester.
- SCOTTISH NATURAL HERITAGE (2001). *Natural Heritage Trends - Scotland 2001*. Perth: Scottish Natural Heritage.
- SWANWICK, Carys; LAND USE CONSULTANTS (2002). *Landscape Character Assessment Guidance for England and Scotland*. Cheltenham: Countryside Agency; Scottish Natural Heritage.
- SWANWICK, Carys (2004a). *Sensitivity and Capacity*. Cheltenham: Countryside Agency; Scottish Natural Heritage.
- (2004b). "The Assessment of Countryside and Landscape Character in England: an Overview", dins Kevin Bishop, Adrian Phillips (eds.). *Countryside Planning: new approaches to management and conservation*. Londres: Earthscan Books.